

BESLENME SORUNLARININ ÇÖZÜLMESİNDE İLGİLİ KURUMLARIN GÖREVLERİ VE ÖRGÜTLENME

Dr. Orhan SAYGIDEĞER*

GİRİŞ :

Bir çok kalkınmakta olan ülkelerde olduğu gibi ülkemizde toplumun gelirini artırmaya yönelik genel kalkınma planlarına dayanarak beslenme sorunlarını çözümü çabaları tatminkar sonuçlar vermemiştir. Nitekim geçmiş üç plan dönemlerinde bu sorun çözümlenememiş ve yine Dördüncü Beş Yıllık Kalkınma Planında beslenme sorunlarıyla ilgili aşağıdaki paragraflar yer almıştır :

«Türkiye’de yer yer dengesiz, yetersiz ya da yanlış beslenmeye rastlanmaktadır. Nüfusun yüzde 17.5’unun yetersiz kalori tüketimi, yüzde 10’unun protein yetersizliği, yüzde 22.5 protein yönünden dengesiz beslenme ile karşı karşıya olduğu saptanmıştır. Bu durumda, dünya standartlarına göre, orta derecede bir beslenme sorununun varlığından söz edilebilir»¹

Sorunun boyutlarını yukarıdaki pragrafta ortaya koyan Plan, İlke ve Politikalar bölümünde sorunu çözüme yönelik temenniden öteye gidemeyecek bir politika önermektedir.

«Nüfusun yeterli ve dengeli beslenmesi için zorunlu olan temel besin maddelerinin üretimini özendirici ve yurt düzeyinde dengeli dağılımı yönlendirici düzenlemeler yapılacaktır.»²

Beslenme sorunlarını çözümlenecek etkin bir örgütlenme şemasının saptanması ancak beslenme sorununun boyutları ve kaynağının çok iyi belirlenmesiyle mümkün olacağı açıktır. Diğer bir deyimle soruna etkin çözümler getirmek ancak eksik ve yanlış beslenen grup-

* Devlet Planlama Teşkilatında görevli

1) Dördüncü Beş Yıllık Kalkınma Planı sayfa 462

2) Aynı kitabın 469. sayfasında

ların açık olarak belirlenmesi ile mümkün olacaktır. Planda denildiği gibi nüfusun yüzde 17.5'unun yetersiz kalori tüketimi yüzde 10'unun protein yetersizliği ve bunun gibi genel deyimler sorunun çözümü için fazla bir şey ifade etmemektedir. Bunun yanında eksik beslenen bu grupların kimler olduğu konularında kapsamlı araştırmalar, sorunların çözümlenmesinde daha belirgin politika ve programlar ile etkin örgütlenme şemasının geliştirilmesine olanak sağlayacaktır.

Beslenme sorunlarının çözümlenmesinde Türkiye'de takip edilen politikaları ve örgütlenme çabalarını iki bölüm halinde incelemekte fayda vardır.

Temel Gıda Maddeleri Üretimi-Dağıtımı ile İlgili Kurumlar :

Beslenme sorununun çözümünde en etkin yöntemin gıda maddelerinin üretiminin artırılması olduğu bilincinde olan hükümetler temel gıda maddelerinin gerek üretiminin arttırılması ve gerekse bu maddelerin dağıtım, pazarlama ve fiyatlarının stabilizasyonu yönünde çeşitli politikalar takip etmişler ve kurumlar kurmuşlardır.

Temel gıda maddelerinin üretimlerinin artırılması için takip edilen politikaların başında bu maddelerin garanti edilen bir fiyat ile üreticiden satın alınması, stoklanması ve tüketiciye istikrarlı bir fiyat ile ulaştırılmasıdır. Bunun yanında, uzun dönemde görece fiyatların düşürülmesi yönünde verimliliğinin artırılması için bu ürünler için kullanılan girdiler büyük oranda subvansede edilmiş ve araştırma geliştirme harcamaları devlet tarafından parasız olarak üslenilmiştir. Buna en iyi örnek olarak 1938 yılında çıkarılan 3491 sayılı kanunla kurulan Toprak Məhsulleri Ofisidir. TMO bu yıllardan başlayarak büyük üretici ve tüketici kitlesine hitap eden buğday ürünü ile ilgili dengeli bir fiyat politikası uygulamaya gayret göstermiştir. Nitekim bu politikalar sonucu zaman içinde dünyada görülen buğday fiyatı dalgalanmaları ülkemizde yaşanmamıştır. Ekmek kadar temel gıda maddeleri olan et ve süt üretim ve fiyatlarını yönlendirmek amacıyla kurulan Et ve Balık Kurumu ile Türkiye Süt Endüstrisi Kurumu temel gıda maddeleri ile ilgili kurumlaşma konusunda önemli örneklerdir.

Ancak bu kurumların ilgi alanlarındaki temel gıda maddelerinin üretimini veterinerli düzeyde yönlendirdiklerini söylemek mümkün değildir. Çeşitli nedenler sayılabilir; Örneğin finansman sorunu, politik yanlışlıklar ve ilgili kurumların farklı bakanlıklara bağlı olması bu nedenler arasındadır.

Beslenme Program ve Politikaları ile İlgili Kurumlar :

Çeşitli bakanlıklar kendi kurumsal sorumlulukları ve amaçları doğrultusunda beslenme sorunlarını farklı yönlerden yorumlamaktadır. Beslenme ile ilgili en önemli bakanlıklar Tarım ve Orman Bakanlığı, Sağlık Bakanlığı ve Milli Eğitim Bakanlıklarıdır. Tarım ve Orman Bakanlığı örneğin tipik olarak kötü beslenmenin çözümünü gıda üretiminin artırılmasına bağlamaktadır. Sağlık Bakanlığı kötü beslenme sorununa tıbbi açıdan bakmakta ve kötü beslenmeyi diğer hastalıklardan biri olarak görmektedir. Milli Eğitim Bakanlığı ise sorunun daha çok okul, öğretmen eğitimi, yetişkinlerin eğitimi ve okul beslenme programlarıyla çözümlenebileceği inancını taşımaktadır.

Beslenme ile ilgili görevler ve sorumluluklar büyük dağınıklık göstermektedir. İlgili kuruluşlar, birbirleriyle ilişkileri tam olarak aydınlanmamış bir çok konularla ilgilenmektedirler. Ancak, bu kurumlar arasında gerek yatay ve gerekse dikey olarak çok sektörlü bir planlama program geliştirme ve eşgüdüm çabalarından bahsetmek mümkün değildir. Politika, program ve soruna müdahaleler değişik kurumların, değişik görüş açılarından ortaya çıkmakta ve beslenme konusu için ayrılan bütçeler etkin olmayan programlarla heba olmaktadır.

Örgütlenme Sorunu :

Gerek beslenme, gerekse gıda maddeleri üretim ve ihracatı konusundaki sorunlara çözüm getirebilecek tedbirlerle ilgili önerilerin, kuşkusuz, dikkatli ve kapsamlı bir planlama çabasının sonunda geliştirilmesi gerekmektedir. Ancak, bu konuda akla gelen ve öncelikle yapılması gereken husus;

(1) Beslenme ile ilgili kurumların görev ve yetkilerinin açık olarak belirlenmesi ve

(2) İlgili kurumlar arasında entegrasyonu gerçekleştirecek ve beslenme konusunda politikalar saptıyacak, etkin programlar geliştirecek ve sürekli araştırmalar yapacak üst düzeyde bir otoritenin kurulmasıdır.

İkinci konu ile ilgili çeşitli yaklaşımlar ortaya atılabilir. Örneğin danışmanlık düzeyinde ayrı bir kurul veya konsey kurulabilir veya beslenme ile ilgili bütün birimler ve sorumluluklar tek bir bakanlıkta toplanıp bu bakanlığın politika ve programları yönlendirmesi önerilebilir. Fakat, bugün için akla en yakın olan kanımca Devlet Planlama Teşkilatında daimi bir «Beslenme Planlaması Ünitesi» kurulmasıdır.

Devlet Planlama Teşkilatı gerek ilgili bakanlık ve kurumlar arasında koordinasyonu gerçekleştirebilecek otoriteye sahip olması ve gerekse bu konuda hazırlanacak olan uygulama projelerini yıllık programlarla ilişkilendirmesi ve bu programlara entegre etmesi yönünden en uygun kurum olma durumundadır. Bu ünitenin öncelikle aşağıda sıralanan amaçlar doğrultusunda çalışması gerekmektedir :

(i) Kötü beslenme sorununun kaynağının boyutunun ve nedenlerinin belirlenmesi ve ileride hangi yönde gelişeceğinin tahmin edilmesi;

(ii) Diğer kalkınma amaçlarıyla ilişkili olarak beslenme amaçları arasında önceliklerin saptanması;

(iii) Kötü beslenme sorununu azaltıcı yönde uygun strateji ve önlemlerin belirlenmesi :

(iv) Bakanlık ve ilgili kurumlara beslenme programlarının seçimi, hazırlanması konularında yardım edilmesi ve bu programlara bütçeden belirli ödeneklerin ayrılmasının sağlanması.

(v) Sonuçların izlenmesi, beslenme konusunda araştırma çatısının oluşturulması ve devamlı araştırmaların yapılmasının sağlanması ve bu konularda ilgili kurumlara hedef ve direktifler verilmesi.

Böylece, survey ve analiz sonuçları yardımıyla, bu ünite ulusal beslenme sorunlarının neler olduğu, sorunların boyutu, sorunu artıran nedenler ve bunları giderici politika ve programlar ortaya konulabilecektir.